

Prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński
Emerytowany profesor Uniwersytetu Opolskiego
Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji
w Opolu

Recenzja pracy doktorskiej
mgr Marzeny Piotrowskiej

nt: *Działania profilaktyczne prowadzone przez Policję śląską w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej na przykładzie wybranych powiatów przygranicznych - studium porównawcze*
przygotowanej w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie pod kierunkiem naukowym dr hab. Barbary Grabowskiej, prof. UŚ oraz promotora pomocniczego dra Łukasza Kwadransa, Cieszyn 2019.

Uwagi formalne

Praca składa się z : oświadczenia o zachowaniu praw osób trzecich, streszczenia w języku polskim i angielskim), wstępu, 9 rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu fotografii, spisu tabel, spisu schematów, spisu wykresów, aneksu, ss. 314.

Bibliografia: 14 str (pisana 10 pkt) , w tym prace zwarte i opracowania – 9 str, Dokumenty- 2 str, netografia- 4 str. Wykorzystano 14 prac obcojęzycznych.

W pracy zamieszczono: 4 fotografie, 1 mapę, 2 schematy, 38 tabel, 55 wykresów
Poszczególne rozdziały noszą tytuły.

Rozdział 1. Zachowania ryzykowne młodzieży w literaturze przedmiotu (ss.42)

*Rozdział 2. Profilaktyka zachowań ryzykownych jako forma zapobiegania (ss.40)
demoralizacji i przestępczości nieletnich*

*Rozdział 3. Policja i jej zadania w zakresie zapobiegania zachowaniom
ryzykownym (ss. 40)*

Rozdział 4. Zagadnienia metodologiczne badań własnych (ss.17)

*Rozdział 5. Uwarunkowania zachowań ryzykownych młodzieży w województwie
śląskim (ss. 20) Rozdział 6. Działalność profilaktyczna Policji na rzecz zapobiegania zachowaniom
ryzykownym młodzieży szkolnej w wybranych powiatach województwa śląskiego (ss.
18)*

*Rozdział 7. Współpraca Policji z innymi podmiotami w zakresie realizacji działań profilaktycznych w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych
wewnątrz województwa śląskiego (ss. 9)*

Rozdział 8. Czynniki różnicujące opinie uczniów o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież szkolną w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego (ss. 41)

Rozdział 9. Czynniki różnicujące opinie uczniów o działalności profilaktycznej Policji w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego (ss. 34)

Zakończenie (ss. 4)

Układ pracy jest logiczny i przejrzysty. Zasadnicze dla tematu pracy tezy zostały uwzględnione w planie i treści pracy.

Trzy rozdziały teoretyczne mają zbliżoną objętość, średnio 40,6 str. Natomiast pięć rozdziałów empirycznych (łącznie 122 str.) ma zróżnicowaną objętość. Np. Roz.7 ma 9 str.; Roz. 6 - 18 str.; Roz. 5 – 20 str. Już to sugeruje, że liczba rozdziałów w części empirycznej jest zbyt duża. Nie czynię z tego specjalnego zarzutu, ale biorąc pod uwagę treści zawarte w tych rozdziałach można je inaczej ulokować w planie pracy. Treści rozdziału 5. *Uwarunkowania zachowań ryzykownych młodzieży w województwie śląskim (ss. 20)*, które dotyczą: Charakterystyki województwa śląskiego w ujęciu Teorii Zachowań Tożsamościowych Tadeusza Lewowickiego i nieletnich jako sprawców czynów karalnych w województwie śląskim można włączyć do rozdziału metodologicznego, który jest objętościowo skromniejszy, a treści te byłyby dobrym uzupełnieniem charakterystyki terenu badań. Natomiast skromny objętościowo rozdział 7. *Współpraca Policji z innymi podmiotami w zakresie realizacji działań profilaktycznych w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego (ss. 9)* włączyć do Roz. 6. poświęconego działalności profilaktycznej Policji w woj. śląskim, bowiem współpraca jest warunkiem dobrego funkcjonowania instytucji, w tym przypadku realizacji zadania jakim jest profilaktyka. Po takich korektach układ pracy będzie bardziej racjonalny.

Uwagi ogólne

Podjęty przez Autorkę temat jest ważny społecznie, ma też istotne walory praktyczne. Działania profilaktyczne na rzecz zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej nie mogą być tylko zadaniem instytucji podległych resortowi MEN. Działania profilaktyczne powinny być prowadzone we wszystkich środowiskach, w których przebywa młodzież szkolna, gdyż w szkole przebywa tylko część doby. Dobrze się stało, że Autorka zainteresowała się udziałem i możliwościami działalności tego typu przez polską Policję. Działalność ta dotychczas była niedoceniana. Wiązało się z uprzedzeniami społeczeństwa w stosunku do Policji, które udzielało się też młodzieży jako pozostałość stereotypowego postrzegania byłej Milicji Obywatelskiej, w poprzednim systemie. Tymczasem Policja przeszła transformację. W niej samej zmieniło się myślenie dotyczące sposobów reagowania na pojawiające się dewiacje społeczne, z wykrywania wszelkiego rodzaju przestępstw, na myślenie na rzecz zapobiegania. Niniejsza dysertacja świadczy o tym wymownie. Policja zabiega też o zmianę swego wizerunku, oczekuje od społeczeństwa pomocy w wypełnianiu swoich zadań. Obecnie w strukturach organizacyjnych Policji powołane zostały komórki, których głównym zadaniem jest

prewencja. W tym miejscu należy także wspomnieć, że znacznie podniósł się poziom wykształcenia pracowników Policji. Zmiany w postrzeganiu polskiej Policji w społeczeństwie po 1990 roku sprawiły, że zawód policjanta nie jest już traktowany, wśród młodego pokolenia jako coś wstydliviego, przeciwnie, tworzone w liceach ogólnokształcących klasy o profilu mundurowym cieszą się dużą popularnością, a wielu absolwentów tych klas wybiera właśnie zawód policjanta, oczywiście w części o wyborze tym decyduje sytuacja na lokalnym rynku pracy, czy krótszy okres zatrudnienia uprawniający do otrzymania świadczeń emerytalnych. W poprawie obrazu Policji mamy także swój udział jako pedagogzy, ponieważ wielu absolwentów pedagogiki resocjalizacyjnej, pedagogiki społecznej z profilaktyką znajduje zatrudnienie w Policji.

Policja w zakresie swoich działań stworzyła podstawy prawne i organizacyjne do prowadzenia profilaktyki w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej. Podjęcie takiego tematu pozwala na uzyskanie odpowiedzi: Jak te działania profilaktyczne są prowadzone? Jakie są kompetencje osób prowadzących te działania? W jakim stopniu Policja współpracuje ze szkołami, jak działalność profilaktyczna odbierana jest przez młodzież?

Przedstawiona do oceny dysertacja mieści się w szeroko pojętej pedagogice społecznej, Jest to pionierska praca ze względu na temat i obszar badań.

Ważne jest, że uwzględnia się opinię młodzieży o prowadzonej profilaktyce.

Merytoryczna ocena pracy

Roz. 1. pracy koncentruje się głównie na ustaleniach definicyjnych stąd Autorka swoje rozważania zaczyna od określenia młodzieży jako kategorii pedagogicznej. Ma jednocześnie świadomość, że młodzież nie jest wyłącznie podmiotem badań nauk pedagogicznych lecz wielu innych dyscyplin naukowych, stąd trudno o jednolitość podejścia o cechy młodzieży, dostrzega, że dyskurs dotyczący młodzieży został zdominowany przez socjologów. Przytacza tu pogląd socjologa *młodzieży* Hartmuta M. Griese, który uważał, że dyskusja pedagogiczna wciąż „żywi się przede wszystkim recepcją socjologii młodzieży i jest przez nią opanowana”. (s. 11). Autorka odwołuje się do poglądów wielu badaczy zajmujących się młodzieżą (J. Fornäs, S. Głód, P. Miotła, A. Przeclawska, A. Kłoskowska, A. Oderfeldówna, H. M. Griese, M. Ossowska, M. Kozakiewicz, F. Znaniecki, J. Chałasiński, I. Namysłowska, F. H. Tenbruck . Granville Stanley Hall (ojciec dorastania), S. Baley, H. Świda-Ziemba). Trafnie uchwyciła różne stanowiska określające także współczesną młodzież. Z jednej strony akcentujące szybszą dojrzałość fizyczną i seksualną, mniejszą dojrzałość społeczną i wydłużony okres uzyskania niezależności ekonomicznej i społecznej. Zajmuje się też przemianą środowisk wy-

chowawczych, które sprzyjają pojawianiu się zachowań problemowych wśród młodzieży, prowadzących do zagrożenia młodzieży. Po analizie przemian współczesnej młodzieży, jej środowiska, problemów przechodzi do analizy zachowań ryzykownych młodzieży.

Doktorantka dobrze dobrała teorie, na których opierają się współczesne programy profilaktyczne. Odwołuje się do teorii społecznego uczenia Alberta Bandury, teorii anomii Roberta K. Mertona, teorii zachowań problemowych Richarda i Shirley Jessorów oraz do teorii uzasadnionego działania Iceka Ajzena i Martina Fishbeina.

Z inspiracji opiekunki naukowej dr hab. Barbary Grabowskiej, prof. UŚ, uznanej badaczki zagadnień pogranicza w kontekście wielokulturowości, weryfikuje Teorię Zachowań Tożsamościowych Tadeusza Lewowickiego. Sięgnięcie do tej teorii jest ze wszech miar celowe, gdyż teoria ta doskonale wpisuje się w temat pracy, jak i obszar badań. Pomaga w interpretacji zachowań mieszkańców pograniczy i socjalizacji młodzieży.

Uchwycono tu główne formy zachowań ryzykownych oraz ich przyczyny w ujęciu wybranych teorii. Autorka wykazała się dobrą znajomością problemów zachowań ryzykownych młodzieży zarówno w Polsce jak i na świecie. Odwołuje się do współczesnych polskich i zagranicznych raportów dotyczących tej kwestii (M.in. *Dzieci się liczą. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2017; E. Gullone, S. Moore, S. Moss, C. Boyd, *The Adolescent Risk-Taking Questionnaire*, „Journal of Adolescent Research” 2000, nr 2; *The Long Term Impact of Adolescent Risky Behaviors and Family The Environment. Chapter II: Literature Review*; E. Carlisle, J. Fildes, S. Hall, V. Hicking, B. Perrens, J. Plummer, *Youth Survey Report 2018*, Mission Australia, Sydney 2018; K. Ostaszewski, *Monitorowanie zachowań ryzykownych, zachowań nałogowych i problemów zdrowia psychicznego 15-letniej młodzieży. Badania mokotowskie 2004–2016. Badania ukraińskie, obwód lwowski 2016*, Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie).

Dzięki wnikliwej analizie i umiejętnemu wykorzystaniu zasobów internetowych uzyskaliśmy obraz zainteresowań zachowaniami ryzykownymi młodzieży w wielu krajach, metodami badań, współpracą w tym zakresie, skalą tych problemów, rozumieniem ich konsekwencji. Jest to o tyle ważne, że badania te spełniają międzynarodowe wymogi metodologiczne, mają charakter porównawczy, realizowane są często równolegle w wielu krajach, dostarczają wielu danych (s.53).

W Roz. 2 Autorka zajęła się profilaktyką zachowań ryzykownych jako formą zapobiegania demoralizacji i przestępczości nieletnich. W rozdziale tym zostały omówione podstawy teoretyczne oddziaływań profilaktycznych. W analizie koncepcji działań profilaktycznych wychodzi od poglądów Heleny Radlińskiej, poprzez poglądy Ryszarda Wroczyńskiego, Zbigniewa Gasia, Moniki Springer, Ewy Hetki-Marynowicz, poglądy po Bronisława Urbana, Jana Surzyńskiego, Brunona Hołysta i Krystyny Kuberskiej-Gacy. Zostały tu przedstawione koncepcje działalności profilaktycznej, definicje profilaktyki, strategie działań profilaktycz-

nych, tradycyjne i współczesne, uwarunkowania działań profilaktycznych. Zajęto się także założeniami szkolnych programów profilaktycznych oraz programów profilaktycznych odnoszących się do określonych obszarów zachowań ryzykownych (np. alkoholizmu, narkomanii, przemocy itd.). Autorka wykazała się tu dobrą znajomością dorobku polskiej teorii i praktyki w tym zakresie. Świadczą o tym liczne odwołania do literatury zagadnienia.

Wobec wielości definicji profilaktyki społecznej i jej obszarów Autorka słusznie zdecydowała się na posługiwanie się w pracy się terminem „profilaktyka zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej” (za Szymonem Grzelakiem) definiowanej „*jako wyodrębniony obszar profilaktyki społecznej, w ramach którego podejmuje się kompleks pedagogicznych, ekonomicznych, politycznych, prawnych, medycznych, psychologicznych działań mających na celu zapobieganie zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej takim jak: nikotynizm, alkoholizm i narkomania, stosowanie dopalaczy, sterydów i leków bez recepty, agresja i przemoc, zaburzenia odżywiania, konflikty z prawem, ryzykowne zachowania seksualne, sieciorholizm i fonoholizm i innym zachowaniom ocenianym jako odchylenia od normy rozwojowej*” (s. 57).

Na uwagę zasługuje pogłębiona analiza współczesnych strategii działań profilaktycznych.

Dobrze się stało, że w planie pracy uwzględniono podstawy prawne oddziaływań profilaktycznych w Polsce. Autorka dysertacji ma świadomość tego, że teorie pedagogiczne, same nie są w stanie zmieniać rzeczywistości, w tym przypadku przeciwdziałać zachowaniom ryzykownym młodzieży, lecz musi zostać stworzony system prawny, który wskaże podmioty, określi zadania i formy działalności, zabezpieczy środki.

Należy podkreślić, że Doktorantka doskonale rozumie różnicę między koncepcją profilaktyki tradycyjnej (opartej na straszeniu skutkami) a koncepcją współczesnej profilaktyki opartej na trosce o zdrowie.

W podrozdziale *Krytyka oddziaływań profilaktyczno-wychowawczych w szkole* omówiono miejsce szkoły w oddziaływaniach profilaktycznych, jej możliwości i uwarunkowania jakie powinny być stworzone aby profilaktyka spełniała swoje zadania. A także to, że w oddziaływaniach tych w szkołach popełnia się wiele błędów, szkoły nie mają często wsparcia, lub nauczyciele nie są przygotowani do prowadzenia profesjonalnej profilaktyki.

W końcowej części Roz. 2. Autorka, odwołując się do bogatej literatury zagadnienia wskazuje na konsekwencje niewłaściwego wychowania w rodzinie, szkole, środowiska rówieśniczego, odwołuje się do licznych przykładów zachowań ryzykownych, które doprowadziły do zachowań przestępczych.

Doktorantka wykazała się dobrą znajomością działań polskiej Policji na rzecz zapobiegania zachowaniom ryzykownym, czego dowodem jest treść Roz. 3. *Policja i jej zadania w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym*. Podjęła tu m.in. takie wątki jak: podstawy prawne działalności profilaktycznej Policji, zwłaszcza Komendy Głównej Policji, koncepcji działań w zakresie profilaktyki społecznej na lata 2015-2018, zabiegi nad wystandaryzowaniem struktur na wszystkich poziomach organizacyjnych Policji odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć profilaktycznych na poziomie komend, zadań policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich, budowanie pozytywnych relacji między Policją a społecznościami lokalnymi.

Omówiła szereg programów profilaktycznych realizowanych przez polską Policję, na terenie całej Polski czy w wybranych regionach, w tym na pograniczu polsko-czeskim w zakresie prewencji i zwalczania przestępczości narkotykowej (program Drugstop).

Mamy tu zaprezentowane działania Biura Prewencji Komendy Głównej Policji w zakresie działalności profilaktycznej, opracowane programy profilaktyczne dla młodzieży szkolnej oraz ich efekty, m.in. program „Profilaktyka a Ty” o charakterze edukacyjno-profilaktyczno-artystycznym skierowany do młodzieży autorstwa Grzegorza Jacha, a realizowany przez Gabinet Komendanta Głównego Policji przy współpracy i wsparciu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Rzecznika Praw Dziecka, biur KGP oraz jednostek organizacyjnych Policji, Wojska Polskiego, Państwowej Straży Pożarnej, Straży Granicznej, organizacji harcerskich, kuratoriów oświaty, środowisk akademickich, samorządowców, mediów oraz organizacji pozarządowych. Realizacja niektórych programów była kierowana do bardzo różnych podmiotów (np. program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”) i wymagała przygotowania osób do jego realizacji (Do końca grudnia 2018 roku przeszkolono ponad 118 tysięcy osób, w tym zarówno kierownictwo, pracowników placówek oświatowych oraz uczniów). Rozdział ten pozwala dzięki wnikliwej analizie dokumentów GKP, wydawnictw KGP i publikacji środowisk naukowych na poznanie organizacji działalności profilaktyki zachowań ryzykownych w Polsce, jej rozmiarów, form i problemów.

W działalności profilaktycznej Policji dostrzega funkcje: informacyjną (informowanie władz samorządowych i społeczności lokalnych o zagrożeniach występujących na danym terenie), inspiracyjną (inspirowanie lokalnych społeczności do działań o charakterze prewencyjnym), partycypacyjną (uczestnictwo w przedsięwzięciach na rzecz poprawy bezpieczeństwa środowisk lokalnych i tworzenia programów profilaktycznych), edukacyjno-

promocyjną (spotkania z małoletnimi i ich rodzicami, pedagogami, promowanie wśród małoletnich i nieletnich bezpiecznych i społecznie pożądaných zachowań) (s.102)

Część teoretyczna pracy świadczy o zrozumieniu roli profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży, teoretycznych założeń jej organizacji, koniecznych strategii, form i metod, dobrej znajomości literatury i źródeł i umiejętnym ich wykorzystaniu, o czym świadczą liczne przypisy.

Rozdział 4. dysertacji został poświęcony zagadnieniom metodologicznym badań własnych. Został on przemyślany i dobrze przygotowany. Poprawnie określono przedmiot badań, cele, problemy i hipotezy badawcze, zmienne i wskaźniki, metody badawcze, próbę badawczą, teren badań.

Przedmiotem badań uczyniono działalność profilaktyczną prowadzoną przez funkcjonariuszy Policji śląskiej w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej w kontekście lokalnych uwarunkowań. Natomiast za cel główny badań przyjęto „poznanie uwarunkowań działań profilaktycznych prowadzonych przez Policję śląską w zakresie zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej” (s. 134.), oraz następujące cele szczegółowe:

1. cel teoretyczny:

szeroka analiza literatury przedmiotu celem poszerzenia wiedzy w zakresie dotychczasowych badań nad podejmowaniem przez młodzież zachowań ryzykownych w skali lokalnej oraz o formach, rodzajach i sposobach ich ograniczania i zapobiegania przez Policję na rzecz poprawy bezpieczeństwa regionów przygranicznych;

2. cele poznawcze:

- 1. analiza społecznych uwarunkowań zachowań ryzykownych przejawianych przez młodzież z uwzględnieniem dysproporcji występujących w wybranych powiatach województwa śląskiego;*
- 2. poznanie kompetencji pracowników Policji zajmujących się działalnością profilaktyczną w wybranych powiatach województwa śląskiego;*
- 3. poznanie opinii uczniów o zachowaniach ryzykownych podejmowanych przez młodzież oraz o działaniach profilaktycznych realizowanych przez Policję;*

Szkoda, że nie sformułowano celu praktycznego: mogło nim być np.: doskonalenie działań Policji na rzecz profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej.(s.135)

Przyjęto koncepcję badań łączących badania jakościowe z badaniami ilościowymi.

W pracy **główny problem badawczy** został sformułowany w postaci pytania: *Czy i jak położenie powiatu (przygraniczne lub wewnątrz województwa śląskiego) różnicuje działania podejmowane przez Policję w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży?* Został on uszczegółowiony przez dwa problemy badawcze, na potrzeby badań jakościowych i 3 problemy szczegółowe na potrzeby badań ilościowych.:

„Stosownie do strategii badań ilościowych postawiono do problemów szczegółowych hipotezy szczegółowe

1. Zakładam, że zachowania ryzykowne przejawiane przez młodzież są związane z sytuacją społeczno-ekonomiczną środowiska lokalnego oraz położeniem powiatu. Zakładam, że przygraniczne położenie powiatu przyczynia się do podejmowania przez młodzież szkolną ryzykownych zachowań związanych z naruszeniem Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (z uwagi na liberalizację przepisów prawa w Republice Czeskiej). Natomiast w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego dominują zachowania ryzykowne związane z agresją oraz popełnianiem czynów karalnych: chuligaństwem i wandalizmem, z rozbojami oraz kradzieżami.
2. Zakładam, że pracownicy Policji zajmujący się działalnością profilaktyczną w szkołach w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego mają odpowiednie kwalifikacje i kompetencje. Potrafią dostosowywać metody i treści programowe do fazy rozwojowej uczniów, możliwości intelektualnych, poznawczych i społecznych młodzieży oraz stopnia zagrożenia demoralizacją i zachowaniami ryzykownymi. Mają odpowiednią wiedzę teoretyczną oraz praktyczne umiejętności pracy z młodzieżą. Zajęcia profilaktyczne prowadzone wśród młodzieży szkolnej przez funkcjonariuszy Policji są dostosowane do potrzeb związanych z nasileniem i rodzajem zachowań ryzykownych młodzieży w wybranych powiatach województwa śląskiego.
3. Hipotetycznie zakładam, że uczniowie uczestniczący w zajęciach profilaktycznych prowadzonych przez funkcjonariuszy Policji w zakresie zachowań ryzykownych młodzieży uważają, że takie zajęcia są potrzebne, spełniają oczekiwania młodzieży oraz przekazują wiedzę przydatną w życiu codziennym. Przy czym wyższy poziom zadowolenia okażą prawdopodobnie dziewczyny, osoby deklarujące się jako wierzące, a także osiągające dobre i bardzo dobre wyniki w nauce. (s.137).”

Do badań ilościowych dobrano: **zmienne zależne:**

1. czyny karalne popełnione przez młodzież. 2. opinie uczniów o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież. 3. opinie uczniów o działalności profilaktycznej Policji.

Zmienne niezależne: 1. położenie geograficzne powiatu, 2. poziom bezrobocia rejestrowanego w powiatach, 3. poziom wykształcenia mieszkańców, 4. płeć badanych uczniów 5. sytuacja zawodowa rodziców, 6. religijność uczniów, 7. osiągnięte wyniki w nauce.

Zmienne pośredniczące

1. rozmiary zjawiska przestępczości w województwie śląskim
2. rozmiary zjawiska przestępczości nieletnich w województwie śląskim

Do zmiennych tych dobrano poprawnie wskaźniki ilościowe jak i jakościowe.

W gromadzeniu materiału badawczego Autorka odwołuje się metod, technik i narzędzi badawczych związanych z badaniami społecznymi: Chavy Frankfort-Nachmias i Davida Nachmiasa, Earla Babbiego, Krzysztofa Rubachy i Kazimierza Żegnałka, które Jej zdaniem „najlepiej odpowiadały zamysłowi badawczemu”. W dysertacji wykorzystano następujące metody gromadzenia danych: analizę danych zastanych, ankietę, wywiad oraz metodę statystyczną.

Wskazano jako była intencja i cel zastosowanych metod. Korzystając z wymienionych metod opracowano trzy własne narzędzia badawcze: Kwestionariusz Analizy Dokumentów, Kwestionariusz Ankiety dla Młodzieży Szkolnej, Kwestionariusz wywiadu dla funkcjonariuszy. W kwestionariuszu ankiety dla uczniów uwzględniono zmienne i wskaźniki przyjęte w koncepcji badań. Odczuwam natomiast, w tym miejscu, brak dokładniejszego opisu narzędzi, określenia oczekiwań, budowy, rodzaju pytań itd. Na usprawiedliwienie Autorki jest to, że informacje takie znajdujemy przy charakterystyce terenu badań i doboru próby na stronach od 145-tej do 148-mej.

Bardzo dokładnie opisano analizę zgromadzonego materiału z badań ilościowych. Przyjęto, że w wyniki przy $p < 0,05$ oznaczać będą występowanie istotnych zależności pomiędzy zmiennymi. Do analizy zmiennych ilościowych przedstawianych w podziale na grupy wykorzystywano testy parametryczne (test T studenta, analiza wariancji ANOVA) lub ich nieparametryczne odpowiedniki (test U Manna-Whitneya, test Kruskalla-Walisa),

Do badań wybrano celowo 4 miasta w aglomeracji śląskiej, będące siedzibami powiatów i jednostek policji w garnizonie śląskim (Rys. Powiaty na pograniczu polsko-czeskim w 2009 r, s. 143): Komendę Powiatową Policji w Wodzisławiu Śląskim, Komendę Powiatową Policji w Tarnowskich Górach, Komendę Powiatową Policji w Wodzisławiu Śląskim, Komendę Powiatową Policji w Cieszynie. (w tym miejscu pomyłkowo dwa razy wymieniona Komenda Powiatowa w Wodzisławiu Śląskim a brakuje Komendy Powiatowej w Będzinie). Powiaty: cieszyński i wodzisławski mają położenie przygraniczne z Republiką Czeską, natomiast powiaty: tarnogórski i powiat będziński leżą wewnątrz województwa śląskiego. (s.144). Taki zabieg wynika z przyjętego tematu dysertacji i jest bardzo interesujący badawczo. Dobór taki uzasadnia Teoria Zachowań Tożsamościowych na pograniczu (w znaczeniu szerokim pogranicze stanowi całe województwo Śląskie, natomiast w znaczeniu wąskim uznaje się powiaty leżące na pograniczu. Na terenie wybranych 4 powiatów przeprowadzono badania wśród uczniów 39 klas VIII szkół podstawowych (dobór losowy wśród uczniów klas VIII, w każdym mieście, przy uwzględnieniu zgody dyrektora na badania), jako grupę najbardziej narażoną na przejawianie zachowań ryzykownych. Łącznie badaniami objęto 580 uczniów (do dalszej analizy przyjęto 503 ankiety), z czego 249 zamieszkiwało powiaty przygraniczne, a 254 – pozostałe. Przeprowadzono wywiady z pracownikami w Komendach Powiatowych Policji odpowiedzialnych za prewencję, przeanalizowano dokumenty zastane dotyczące działań profilaktycznych jednostek Policji, w wybranych powiatach. W charakterystyce badanej grupy uwzględniono zmienne niezależne. Dane charakteryzujące uczniów zestawiono w tabelach przy uwzględnieniu: liczebności; średniej; odchylenia standardowego; minimum; maxi-

mum; mediany. Dobrze się stało, że Autorka dokonuje podziałów np. uczniów, ze względu na średnią ocen, rodziców ze względu na aktywność zawodową itd.

Dobrym uzupełnieniem tej części jest Roz. 5, który dotyczy uwarunkowań zachowań ryzykownych młodzieży w województwie śląskim i zawiera charakterystykę województwa śląskiego w ujęciu TZT Tadeusza Lewowickiego. Teoria ta koncentrująca się na tożsamości pogranicza została tu sensownie wykorzystana do interpretacji zachowań młodzieży, jako nowe środowisko wychowawcze, które zawiera w sobie pozytywne jak i negatywne wpływy. W przypadku skierowania pracy do druku, na co w pełni zasługuje, w tej części warto byłoby uzupełnić opis potencjału społeczno-kulturowego w odniesieniu do powiatów, w których były prowadzone badania, pozwoliłoby to na uchwycenie zależności między potencjałem a zachowaniami ryzykownymi młodzieży i uczniów. Tu pogranicze jest traktowane w ujęciu szerokim i staje się uwarunkowaniem zachowań ryzykownych młodzieży. Takie ujęcie jest również poprawne.

Analiza zachowań nieletnich jako sprawców czynów karalnych jest tu w pełni zasadna. Powinna ona być dla Policji podstawą do działań profilaktycznych.

Kolejne dwa rozdziały (Roz. 6 i Roz. 7) zostały poświęcone działalności profilaktycznej Policji na rzecz zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej w wybranych powiatach województwa śląskiego i są opracowane na podstawie źródeł zastanych i publikacji. W poszczególnych jednostkach prowadzona jest szeroko zakrojona działalność profilaktyczna adresowana głównie do całej młodzieży, w kilku przypadkach także studentów. Odwoływano się głównie do strategii: informacyjnych, edukacyjnych, alternatywnych, kształtowania umiejętności życiowych oraz rozwoju zasobów środowiskowych (s.172).

Z ustaleń Autorki wynika, że w wybranych powiatach (niezależnie od położenia) policjanci korzystają z podobnych metod profilaktyki: takich jak: prelekcje, wystąpienia, warsztaty i scenki teatralne, konkursy plastyczne, dyskusje i debaty, pogadanki (zwłaszcza w młodszych klasach), rzadziej inne metody (turnieje i testy wiedzy). Należy podkreślić, że stopniowo odchodzi się od metod pasywnych na rzecz wykorzystania stosowania metod aktywizujących, co jest lepiej odbierane przez młodzież (s. 174).

Autorka ma świadomość zależności wykorzystywanych strategii, metod i środków w prowadzeniu działalności profilaktycznej od lokalnych uwarunkowań. Świadomość taką mają także policjanci prowadzący wspomnianą działalność. Pomoce dydaktyczne, którymi dysponują komendy policji są jednak skromne (zob. Schemat nr 1).

Działania profilaktyczne w jednostkach policji prowadzone są w ramach siedmiu obszarów odpowiadających potrzebom społecznym. (Autorka nie analizowała 7 obszaru, który dotyczył

bezpieczeństwa seniorów, gdyż nie wiązał się on z tematem pracy). Obszary te były podstawą do porównania działań Komend Policji w wybranych powiatach. W kilku przypadkach udało się stwierdzić rozmiary tych działań (np. pracownicy Wydziału Prewencji KPP w Cieszynie spotkali się w roku 2017 z młodzieżą na 180 spotkaniach (w 2018 – na 353 spotkaniach); Zespół Profilaktyki Społecznej KPP w Tarnowskich Górach zorganizował w 2017 roku 275 spotkań z młodzieżą, a w 2018 – 259. (Schemat nr 2 obrazuje jak szeroki był krąg adresatów działań profilaktycznych). Wiele z tych działań było konsekwencją uczestnictwa w programach ministerialnych, które zostały w pracy wymienione, a jest ich niemało. Autorka nie dostrzega istotnych różnic w aktywności KPP w badanym zakresie. Wynika to ze skromnych środków, a także skromnego zespołu pracowników.

Istotne jest, że wszystkie osoby odpowiedzialne za profilaktykę w tych jednostkach ukończyły minimum kurs specjalistyczny w zakresie profilaktyki społecznej. Pracownik KPP w Cieszynie ukończył studia magisterskie z pedagogiki resocjalizacyjnej i prawa, a w Wodzisławiu studia magisterskie z zakresu prawa (w trakcie studiów doktoranckich), w powiatach wewnątrz województwa ukończyli studia licencyjne z pedagogiki resocjalizacyjnej (w trakcie studiów magisterskich studia pedagogiczne resocjalizacja). Są to równocześnie osoby z dużym doświadczeniem zawodowym (o stażu od 8- 13 lat). Należy uznać, że osoby te posiadają kompetencje zawodowe i specjalistyczne do prowadzenia działań profilaktycznych z młodzieżą.

W. Roz. 7. Współpraca Policji z innymi podmiotami w zakresie realizacji działań profilaktycznych w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego Autorka zaprezentowała instytucje współdziałające z Policją w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży oraz programy realizowane w poszczególnych powiatach. Mamy tu dane ilościowe dotyczące form działalności. Interesujące jest to, że w trakcie badań uczniowie wskazywali policjanta jako osobę najczęściej prowadzącą zajęcia profilaktyczne, powiatach przygranicznych (65,5%), a (30,3%) w pozostałych powiatach. Na drugim miejscu wymieniono pedagoga szkolnego (odpowiednio 26,1% i 23,0%) (Wykres 10, s. 195)

Doktorantka trafnie uchwyciła Czynniki sprzyjające i utrudniające prowadzenie wspólnych przedsięwzięć profilaktycznych przez policję i środowisko lokalne (s.196-197). Szkoda, że nie wymieniono ich w zakończeniu.

Z analizy sprawozdań i wywiadów dowiadujemy się, że policjanci zadania z obszaru profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży realizują z wieloma podmiotami w środowiskach lokalnych, od szkół i placówek oświatowo-wychowawczych poczynając poprzez samorządy po organizacje pozarządowe.

Dwa ostatnie rozdziały zostały poświęcone analizie czynników różnicujących opinie uczniów o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież szkolną w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego (Roz. 8) i czynników różnicujących opinie uczniów o działalności profilaktycznej Policji w powiatach przygranicznych i w powiatach położonych wewnątrz województwa śląskiego (Roz. 9). Jest to analiza badań ilościowych. W analizie czynników różnicujących opinie uczniów o zachowaniach ryzykownych przejawianych przez młodzież Autorka zachowania ryzykowne podzieliła na cztery grupy: 1. zachowania ryzykowne nakierowane na inne osoby, 2. zachowania badanych uczniów narażające ich zdrowie, 3. zachowania złośliwe oraz związane z wykorzystaniem nowych technologii (IT), 4. zachowania zakłócające porządek. Badano zależności między zachowaniami ryzykownymi a miejscem zamieszkania (w pow. przygranicznym, i powiecie położonym wewnątrz województwa).

Do weryfikacji zależności wykorzystano test chi-kwadrat. Przyjęto poziom istotności $p=0,05$. Wyniki testu chi-kwadrat zaprezentowano w tabeli 9 (s. 199-200). Natomiast zestawienia procentowe na wykresach odnoszących się do określonej grupy zachowań i miejsca zamieszkania. Te same zachowania ryzykowne były analizowane ze względu na status zawodowy opiekunów, płeć, osiągnięte wyniki w nauce oraz poziom religijności. Następnie zachowania takie jak: bycie świadkiem zachowań dyskryminujących, bycie świadkiem zachowań związanych z przemocą wobec innych, bycie świadkiem zachowań osób narażających swoje zdrowie, bycie świadkiem zachowań lekceważących, odnoszących się do nauczycieli. Wyniki testu potwierdziły zależności między miejscem zamieszkania a bycie świadkiem zachowań ryzykownych. Analizowano także motywy zachowań ryzykownych, konsekwencje zachowań ryzykownych, opinie dotyczące wiedzy rówieśników w konsekwencjach zachowań ryzykownych w kontekście miejsca zamieszkania.

Bardzo starannie wykazano zależności, ale odczuwam niedosyt interpretacji dlaczego taka zależność istnieje np. dlaczego dzieci matek niepracujących częściej podejmują zachowania ryzykowne niż dzieci matek pracujących? Czy dlaczego młodzież mieszkająca wewnątrz województwa częściej naraża zdrowie i bezpieczeństwo innych niż młodzież z powiatów przygranicznych? Na poziomie statystycznym udało się potwierdzić szereg zależności. Praca zyskałaby na wartości gdyby częściej podejmowano próbę odpowiedzi dlaczego te zależności istnieją. W statystyce uwzględniono: test „ χ^2 ”; df – stopnie swobody; p – istotność statystyczna.

W zakończeniu Autorka odnosi się do postawionych hipotez. Większość hipotez zweryfikowała się pozytywnie. Zwraca uwagę „na większą konieczność zróżnicowania działań pod kątem zachowań ryzykownych w powiatach przygranicznych oraz pozostałych powiatach województwa śląskiego oraz konieczność przeprowadzenia ewaluacji działań. Dostrzega też rozbieżności pomiędzy treścią programów profilaktycznych, oczekiwaniami uczniów i wskazanymi przez nią zagrożeniami.

Odczuwam brak w zakończeniu pogłębionych wniosków dla praktyki (choć celu takiego nie zakładano), poza wyżej wymienionymi, które mogłyby przyczynić się do podniesienia jakości działalności profilaktycznej Policji. Zwłaszcza, że znajdujemy je w różnych miejscach pracy przy analizie wyników badań. W wersji przeznaczony do druku warto takie postulaty zawrzeć adresowane do KG Policji, dyrekcji szkół, samorządów, np. o wspólne występowanie o środki z UE na profilaktykę.

Widać wielki pośpiech w złożeniu pracy, co nie pozwoliło na przeprowadzenie rzetelnej korekty, tej obszernej pracy, zdarzają się błędy gramatyczne, stylistyczne, niedokończone zdania (s.24), brak pojedynczych liter, w przypisach kilkakrotnie nie wykorzystano formuły: tamże (s.79). Co psuje efekt końcowy pracy, ale nie obniża jej merytorycznej wartości.

Autorka wykazała się dobrą znajomością literatury zagadnienia, w szerokim zakresie spożytkowała ją w przypisach i bibliografii. Praca jest oryginalna i samodzielna.

Konkluzja: Recenzowana dysertacja mgr Marzeny Piotrowskiej nt: *Działania profilaktyczne prowadzone przez Policję śląską w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży szkolnej na przykładzie wybranych powiatów przygranicznych - studium porównawcze*, spełnia wymagania stawiane przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Ustawie i Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r. (Dz. U RP 164 poz. 1365) oraz Ustawy z 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U 2011 nr 84, poz. 455) z późniejszymi zmianami, w związku z powyższym informuję, że **pracę oceniam pozytywnie i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.**

Mysłiwa, 23 września 2019 roku

